

9. Сільське господарство України : статист. збірн. України за 2018 р. К. : Державна служба статистики України, 2019. 533 с.
10. Осипова М. М., Добрава Н. В. Фермерські господарства України: особливості, проблеми, перспективи розвитку. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія. 2016. №10 (242). С. 98–121.

References:

1. Edina kompleksna strategiya ta plan dly rozvitku sllskogo gospodarstva ta sllskih teritoriy v UkraYini na 2015–2020 roki., available at : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1978.html (accessed 26 October 2015).
2. Pro shvalennya Kontseptsiyi DerzhavnoYi tslllovoYi programi stalogo rozvitku sllskih teritoriy na perIod do 2020 roku., available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-r> (accessed 17 April 2019).
3. Malik, M. Y. & Nuzhna, O. A. (2007), *Konkurentospromozhnist agrarnih pidpriemstv: metodologiya i mehanizmi* [Competitiveness of agricultural enterprises: methodology and mechanisms], NNTs «IAE», Kiyiv (in Ukr.)
4. Zbarskiy, V. K. & Kalchenko, S. V. & Eremenko, D. V. (2016), "Optimizatsiya metodiki otsinki konkurentospromozhnosti visokotovarnih fermerskih gospodarstv simeyno-trudovogo tipu", *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo universitetu*, Seriya Ekonomika. No.1(47), pp. 272–278.
5. Avramenko, Yu. O. (2017), "Otsinka konkurentospromozhnosti fermerskih gospodarstv", *Efektivna ekonomika*, No.4, pp. 87–93.
6. Silske gospodarstvo Ukrayini (2018), *Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini*, Kiyiv.
7. Berenshteyn, L. Yu. ta in. (1998), *Ukrayinske selo u 20–90-h rokah XX stolittya* [Ukrainian village in the 20-90's of the XX century]. Kiyiv (in Ukr.)
8. Repin, K. (2012), "Hto gospodaryue na zemli, a hto ochikue rinku, schob spekulnuti", *Zemlevporyadny visnik*, No.1, pp. 12–15.
9. Silske gospodarstvo Ukrayini (2017), *Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini*, Kiyiv.
10. Osipova, M. M., Dobrava, N. V. (2016), "Fermerski gospodarstva UkraYini: osoblivosti, problemi, perspektivi rozvitku". *Naukoviy visnik Odeskogo natsionalnogo ekonomichnogo universitetu*, Nauki: ekonomika, politologiya, istoriya, No.10 (242), pp. 98–121.

Рецензент д.е.н., професор Вавдіюк Н.С.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-1-5>

УДК 338.432.5:796.5

Паленичак О.В., к.е.н.

Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

У статті проаналізовано рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств на регіональному рівні шляхом поєднання використання методу профілів та матричного методу БКГ; виявлено дуже міцний кореляційний зв'язок (0,99) між площею сільськогосподарських угідь і одним із найважливіших показників конкурентоспроможності - прибутком на одиницю земельної площі. Обґрунтовано необхідність розвитку органічного сільського господарства, як перспективного напрямку підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, аграрне підприємство, регіон, сегмент ринку, органічна продукція

Palenichak O.

COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE REGION AND PROSPECTIVE AREAS OF IMPROVEMENT

The article analyzes the level of competitiveness of agricultural enterprises at the regional level by combining the use of the profile method and the BCG matrix method; a very strong correlation (0.99) was found between the area of agricultural land and one of the most important indicators of competitiveness – the profit per unit of land area. The necessity of development of organic agriculture as a promising direction of increasing the competitiveness of agricultural enterprises is substantiated.

Keywords: competitiveness, agrarian enterprise, region, market segment, organic products

Паленичак А.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕГИОНА И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

В статье проанализирован уровень конкурентоспособности аграрных предприятий на региональном уровне путем объединения использования метода профилей и матричного метода БКГ; обнаружено очень сильная корреляционная связь (0,99) между площадью сельскохозяйственных угодий и одним из самых важных показателей конкурентоспособности – прибылью на единицу земельной площади. Обоснована необходимость развития органического сельского хозяйства, как перспективного направления повышения конкурентоспособности аграрных предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, аграрное предприятие, регион, сегмент рынка, органическая продукция

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На загальнодержавному і регіональному рівнях в умовах мінливого ринкового середовища закономірно постає питання надзвичайної актуальності – забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Системний характер дії організаційно-економічних засад забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників регіону створює умови для якісних структурних змін і динамічного зростання сільськогосподарського товаровиробництва на регіональному рівні. Вітчизняний і зарубіжний досвід свідчить, що спрямованість аграрних підприємств на досягнення найвищих фінансових результатів вимагає використання інституціонально-управлінських, організаційно-економічних, природно-економічних, соціально-фахових конкурентних переваг.

Планомірний та динамічний ріст конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників можливий лише за умов комплексного застосування методів державного регулювання конкуренції в аграрному секторі економіки: антимонопольної політики, стимулювання конкуренції, регулювання економіки [1]. Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку інноваційних методів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників регіону на основі удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.

Значний внесок щодо обґрунтування організаційно-економічних засад забезпечення конкурентоспроможності підприємств вітчизняного аграрного сектору здійснили такі вчені: Базилевич В., Гаврилюк С., Жаліло Я., Забіліна П., Ільїн В., Ільїна О., Калінчик М., Лупенко Ю., Саблук П., Ульяновченко Ю. Проте залишаються невивченими проблемні питання, що пов'язані з реалізацією стратегічних напрямів розвитку сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні, які б сприяли підвищенню їх конкурентоспроможності в умовах глобалізації соціально-економічної системи країни.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у виявленні ключових проблем функціонування і розвитку вітчизняних аграрних підприємств та перспективних напрямів підвищення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З метою забезпечення конкурентоспроможності різних організаційно-правових форм господарювання та отримання конкурентних переваг необхідно максимально ефективно використовувати наявний стратегічний

потенціал аграрного сектору економіки. У пореформений період на загальнодержавному і регіональному рівнях значна частка аграрних підприємств працює в умовах, обмежених матеріальних, фінансових, технічних і трудових ресурсів. Водночас недостатньо високими залишаються рівні якості менеджменту, організації виробництва та ефективності маркетингової політики підприємств.

Визначення особливостей формування і підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання відноситься до найважливіших наукових завдань. У зв'язку з цим слід зазначити, що регіональні сільськогосподарські товаровиробники особливу увагу повинні приділяти розвитку спеціалізації сільськогосподарського виробництва, як важливої передумови зниження собівартості продукції та підвищення її конкурентоспроможності. Водночас неоднакові природно-кліматичні або організаційно-економічні умови можуть створювати додаткові переваги сільгоспвиробникам в окремих регіонах щодо виробництва екологічнобезпечної, у тому числі органічної продукції, яка характеризується високою якістю та конкурентоспроможністю.

Питання безпеки та якості харчових продуктів є актуальною проблемою в багатьох країнах світу, тому сільськогосподарські товаровиробники усе більше уваги приділяють екологічнобезпечній продукції, зокрема, органічній. У сучасних умовах якість (і в тому числі екологічна безпечність) продукції, виробленої аграрним сектором, стає одним з основних факторів внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності аграрного сектору. Тому пропагується і розвивається культура екологічного, або органічного землеробства (тобто землеробства без використання хімікатів і трансгенних продуктів). До організаційних чинників підвищення якості продукції на підприємствах відносять: 1) запровадження сучасних форм і методів організації виробництва, які уможливають ефективне використання прогресивної технології; 2) удосконалення методів контролю і самоконтролю на усіх стадіях виробництва продукції; 3) розширення прямих господарських зв'язків між продуцентами і споживачами продукції; 4) вивчення і запровадження досвіду, накопиченого зарубіжними і вітчизняними підприємствами у сфері виробництва, зберігання, логістики і реалізації продукції [2].

Використання регуляторної політики є одним із засобів підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного агропромислового комплексу на світовому ринку. Завданням держави стає створення умов для досягнення і підтримання конкурентних переваг національної економіки, що включають стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку, сприятливу податкову політику, розроблення й впровадження програм бюджетної підтримки галузі. Першочерговим завданням органів державної влади має стати гармонізація стандартів на продукцію сільськогосподарства і продовольства зі світовими, впровадження міжнародних стандартів, удосконалення системи оцінки відповідності, тому вітчизняним агровиробникам необхідно впроваджувати нові технології та модернізувати виробничу діяльність.

З метою оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств на рівні регіону розроблено анкету соціологічного дослідження «Аналітична оцінка конкурентоспроможності різних організаційно-правових форм господарювання на регіональному рівні». Оскільки нині у переважній більшості сільськогосподарських підприємств високий рівень результативності їх виробничої діяльності досягається за рахунок вирощування таких високоліквідних і рентабельних культур – зернових, ріпаку, сої, оцінку їх конкурентоспроможності було проведено з урахуванням відповідного напрямку спеціалізації (табл.).

Таблиця 1.

Основні економічні показники виробничої діяльності аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання Львівської області у 2018 році

Підприємство		Площа с.-г. угідь	Валова продукція, тис. грн	Прибуток, тис. грн	Фондовіддача	Продуктивність праці, тис. грн	Обсяг реалізації продукції	числі	
№	організаційно-правова форма господарювання							У	тому
								тис. грн	%
1	Приватне підприємство	7320,0	145501,0	38688,0	0,87	1413,0	174162,0	153549,0	88,2
2	ТзОВ	3611,0	26337,0	25327,0	2,45	470,3	113686,3	91881,0	80,8
3	Селянське (фермерське) господарство	1136,0	1568,0	568,0	38,4	17,0	119655,0	119655,0	100,0

У процесі проведеного наукового дослідження, враховуючи існуючу інформацію щодо виробничо-економічної діяльності підприємств, був використаний метод профілів для оцінки їх конкурентоспроможності. При побудові багатокутника конкурентоспроможності враховувалися найбільш значущі показники, які відображають внутрішні конкурентні переваги порівнюваних підприємств. На підставі даних про площу багатокутників визначено, що найбільш конкурентоспроможним є 1 підприємство, яке займає найбільшу площу сільськогосподарських угідь і також лідирує за обсягами виробництва валової й реалізованої продукції

На підстав іншого методу – матриці «Бостонської консалтингової групи» встановлено, що на локальному ринку зернових, ріпаку і сої найвищим рівнем конкурентоспроможності також характеризується 1 підприємство. Аналіз конкурентоспроможності продукції шляхом побудови матриці «Бостонської консалтингової групи» (БКГ) показав, що в першому і третьому підприємстві відповідно зернові культури і соя знаходяться у секторі «зірки» й не потребують вкладення для розширення цього сегменту ринку.

Характер інформаційної бази, отриманої на підставі анкетного опитування, дозволив використати вищенаведені методики оцінки конкурентоспроможності підприємств їх продукції, які мають таку спільну ознаку – порівняльний характер проведення оцінок. Слід зазначити, що статичність інформації графічного і матричного методів забезпечує високу достовірність результатів, проте не відображає вплив окремих факторів і складових на динамічний характер прояву конкурентних переваг на різних рівнях управління.

Одним із найбільш важливих внутрішніх факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств є можливість виробництва основних видів органічної рослинницької й тваринницької продукції. У Карпатському регіоні і Львівській області, зокрема, значна площа сільськогосподарських угідь придатна для вирощування екологічнобезпечної, у тому числі органічної продукції. В Інституті сільського господарства Карпатського регіону НААН України виконувалася програма наукових

досліджень щодо вирощування органічних культур. Аналіз отриманих даних свідчить про те, що, наприклад, вирощування сільськогосподарських культур – озимої пшениці на основі органічного землеробства є менш затратним порівняно з інтенсивним, а прибутковість відповідно є більшою на 39,5 процентних пунктів [3].

Впровадження екологічно чистого виробництва у сировинний та переробно-харчовий сегменти агропромислового комплексу передбачає формування і розвиток законодавчо-інституційного та організаційно-економічного забезпечення. В Україні державна підтримка розвитку органічного сільського господарства перебуває на ранніх стадіях, отже, доцільними є вивчення та адаптація сучасних світових тенденцій та досвіду інших країн щодо можливостей і видів підтримки органічного сільського господарства та вибудовування співробітництва між державою, приватними та громадськими організаціями органічного сектору [4]. Важливою проблемою, що потребує вирішення в найближчій перспективі є переробка вітчизняної органічної продукції. Тому для України необхідним є розвиток відповідної інфраструктури органічного ринку, збільшення кількості сертифікованих переробних підприємств, становлення та гармонізація відповідного законодавства за міжнародними стандартами, державна фінансова підтримка органічних виробників [5].

Отже, на регіональному рівні важливою конкурентною перевагою підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є вирощування органічної продукції. У регіональних комплексних програмах розвитку агропромислового виробництва необхідно передбачити механізми державної підтримки органічного аграрного виробництва на різних етапах його становлення, а також визначити можливі обсяги його постачання для навчальних і медичних закладів.

Незважаючи на те, що проблема забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є складною і багатогранною, дотримання рекомендованих або оптимальних науково-обґрунтованих вимог щодо організації, використання, а також модернізації виробничо-ресурсного потенціалу, визначають передумови щодо їх стійкого фінансово-економічного й конкурентоспроможного розвитку. В умовах мінливого ринкового середовища на сучасному етапі розвитку аграрного сектора регіону пріоритетними напрямками підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону мають бути техніко-технологічна модернізація; впровадження інновацій; удосконалення виробничо-збутової інфраструктури; використання маркетингового комплексу.

Висновки. На підставі узагальнення теоретичних підходів і обґрунтування практичного досвіду виявлено, що на регіональному рівні стратегічно важливого значення набуває широке впровадження екологічного маркетингу у діяльності аграрних підприємств, що в свою чергу передбачає удосконалення функціонування продовольчого ринку шляхом розвитку системи оптової та роздрібної торгівлі органічної продукції. З використанням торгової марки (бренду). Нині світовий ринок розвивається в напрямку посилення уваги до екологічних властивостей товару, тому нарощування виробництва якісної і безпечної, у тому числі органічної продукції, є важливим фактором підвищення її конкурентоспроможності й розширення каналів реалізації.

Список бібліографічного опіу:

1. Ульянченко Ю. О. Формування моделі державного регулювання конкуренції в аграрному секторі економіки. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. №1. URL: <http://www.Dridu.dp.ua>. (дата звернення: 25.07.2019).
2. Коваль Л. М. Світовий досвід управління організаційно-економічними механізмами конкурентоспроможності підприємства. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_3_1/2_5.pdf (дата звернення: 25.07.2019).
3. Обґрунтувати інвестиційне забезпечення екологічного землекористування («Економіка природокористування»): звіт про НДР (заключний) (НААН України, ІСГ Карпатського регіону НААН; керівник О.В. Паленичак; виконавці: Н.М. Котько та ін. Оброшине, 2015. С.19. Бібліогр.: с.66-70. №ДР 0114U003316

4. Новак Н. П. Формування і реалізація стратегічних засад розвитку органічного виробництва. *Причорноморські студії*. 2016. Вип.4. С.74-77.
5. Христенко Г. М., Герасимів З. М. Організаційно-економічний механізм ефективного розвитку органічного агропробудництва. *Економічний форум*. 2018. №3. С.65-72.

References:

1. Ulianchenko Yu.O. Formuvannya modeli derzhavnogo rehulivannya konkurentsii v ahrarnomu sektori ekonomiky. *Publichne administruvannya: teoriia ta praktyka*. 2013. №1. URL: <http://www.Dridu.dp.ua>. (data zvernennia: 25.07.2019).
2. Koval L. M. Svitovi dosvid upravlinnia orhanizatsiino-ekonomichnyimi mekhanizmamy konkurentospromozhnosti pidpryiemstva. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_3_1/2_5.pdf (data zvernennia: 25.07.2019).
3. Obhruntuvaty investytsiine zabezpechennia ekolohobezpechnoho zemlekorystuvannia («Ekonomika pryrodokorystuvannia»): zvit pro NDR (zakliuchnyi) (NAAN Ukrainy, ISH Karpatskoho rehionu NAAN; kerivnyk O.V. Palenychak; vykonavtsi: N.M. Kotko ta in. Obroshyne, 2015. S.19. Bibliohr.: s.66-70. №DR 0114U003316
4. Novak N.P. Formuvannya i realizatsiia stratehichnykh zasad rozvytku orhanichnogo vyrobnytstva. *Prychornomorski studii*. 2016. Vyp.4. S.74-77.
5. Khrystenko H.M., Herasymiv Z.M. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm efektyvnoho rozvytku orhanichnogo ahrovyrobnytstva. *Ekonomicnyi forum*. 2018. №3. S.65-72.

Рецензент д.е.н., професор Терехух А.А.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-1-6>

УДК 338.49

Шубалий О.М., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У СФЕРАХ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА, ТРАНСПОРТУ І ЗВ'ЯЗКУ РЕГІОНУ

У статті проведено оцінку тенденцій розвитку соціальної інфраструктури у сферах житлово-комунального господарства, транспорту і зв'язку у Волинській області.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, житлово-комунальне господарство, транспорт, зв'язок, регіон.

Шубалый А.М.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СФЕРЕ ЖИЛИЩНО-КОМУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА, ТРАНСПОРТА И СВЯЗИ РЕГИОНА

В статье проведена оценка тенденций развития социальной инфраструктуры в сферах жилищно-коммунального хозяйства, транспорта и связи в Волынской области.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, жилищно-коммунальное хозяйство, транспорт, связь, регион.

Shubalyi O.

DEVELOPMENT OF SOCIAL INFRASTRUCTURE IN THE FIELD OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES, TRANSPORT AND COMMUNICATION OF THE REGION

The article assesses the development trends of social infrastructure in the areas of housing and communal services, transport and communications in the Volyn region.

Key words: social infrastructure, housing and communal services, transport, communications, region.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток соціальної інфраструктури має важливе значення для забезпечення стабільного зростання рівня соціально-економічного